

Driesman was overigens niet de enige die als evangelist in de Stad werkzaam was. Ook twee orthodoxe groepen hadden er af en toe een in dienst. Bijna vijftien jaar hadden de orthodoxen terecht gekund bij catechiseermeester J.H. Maatjes. In 1850 had de kerkeraad echter diens vergunning ingetrokken, omdat hij pertinent weigerde de door hem opgeleide catechisanten bij de eigen predikanten – van wie het merendeel de weinig orthodoxe Groninger richting was toegegaan – aan te melden voor de publieke aanneming tot lidmaat. Maatjes was door bemiddeling van het Haagse echtpaar Groen van Prinsterer-van der Hoop, dat hem al eerder had gesteund, evangelist in O.L. Parochie geworden. Na zijn vertrek hadden de orthodoxen eigen groepen opgericht. De oudste, die door enkele vooraanstaande personen zoals een zwager van Groen van Prinsterer en de hoogleraar Oosterse talen J.J.Ph. Valetton was opgericht, had zich in 1854 aangesloten bij de in 1853 te 's-Gravenhage opgerichte Nederlandsche Evangelisch-Protestantsche Vereeniging (NEPV). Een jongere groep, de in 1855 gevormde Vereeniging ter verbreiding der waarheid te Groningen, waarvan de kopstukken tot de kleine burgerij behoorden, stond in contact met een in 1847 opgerichte gelijknamige vereniging in Amsterdam. Beide clubs hielden bijeenkomsten, (bijbel-)lezingen en mogelijk een vorm van catechese in plaats van die van Maatjes. De orthodoxe groepsvorming was mede oorzaak dat het aantal hervormde catechisanten eind jaren vijftig terugliep.

Onder druk van de teruglopende inkomsten beriep de kerkeraad vanaf 1860 enkele predikanten die aan de verlangens van de orthodoxen voldeden. Na de landelijke invoering van kerkelijke verkiezingen in 1867 maakten laatstgenoemden in de kerkeraad zelfs de meerderheid uit, naast de kleinere fracties van vroegere 'Groningers' en modernen. Dientengevolge werden de orthodoxe evangelisten in de stad minder nodig. Een der oprichters van de Vereeniging ter verbreiding der waarheid, F. van Kooij, die zonder opleiding tot catechiseermeester op voorspraak van Valetton in 1864 in dienst van het NEPV was getreden en sindsdien in de stad en in 1870 ook even in Assen werkzaam was geweest, werd daarom in 1873 het land in gezonden, waar hij onder meer werkte onder spoorwegwerkers in het Gooi en poldergasten bij de Dollard. Uiteindelijk kwam de man in Tiel terecht. Daar zou hij in 1893 door de NEPV ontslagen en vervolgens in dienst genomen worden door de vermogende mevrouw H.W. Spiering, die vrijwel in haar eentje de plaatselijke 'evangelisatie' bekostigde. Zowel Assen als Tiel behoorden tot de door Houtman genoemde gemeenten waar de predikantsplaats bezet was door een niet rechtzinnig predikant.²⁰

²⁰ Zie voor evangelisten in het algemeen en H. Driesman en F. van Kooij in het bijzonder: Mink, *Op het tweede plan*, m.n. 130-150, 233, 242v. Verder: L. Engberts, "De kapel straalde iets warmes uit ..." De geschiedenis van een levende gemeenschap in Assen', in: H.C. Endedijk, J. Vree (red.), *'Niet een handvol, maar een land vol' Twee eeuwen protestantse kerkbouw in de Nederlandse ruimte*, Zoetermeer 2002, 117-144, m.n. 123; P.L.J. Wapenaar, 'H.W. Spiering: een bekende en onbekende vrouw uit Tiel', *DNK* 59 (dec. 2003), 20-32.